

Ve stopách Kiliánových – potoky Slezských Beskyd

JANA TKÁČIKOVÁ¹ & DAVID HLISNIKOVSÝ²

1) Muzeum Beskyd, Hluboká 66, CZ-738 01 Frýdek-Místek; e-mail: janatkacikova@seznam.cz

2) Sadová 605, CZ-738 01 Frýdek-Místek; e-mail: david.hlisnikovsky@email.cz

datum: 24. 7. 2015 • vedoucí: Jana Tkáčiková, David Hlisnikovský

Netradičně v pátek proběhla exkurze nazvaná „**Ve stopách Kiliánových – potoky Slezských Beskyd**“. Jméno v názvu exkurze nebylo zvoleno náhodně. Zdeněk Kilián (1897–1988), ostravský rodák, válečný veterán z bitvy na Piavě a externí spolupracovník Ostravského muzea, pečlivě procházel a zaznamenával od padesátých let 20. století po léta sedmdesátá floristickou diverzitu Slezských Beskyd a zdejších údolí. Podle jmen místních potoků pak nazýval své souhrny (tzv. Kiliánova kartotéka, Kilián s. d.), jejichž duplikát je k prohlédnutí např. v Ostravském muzeu. Jako poslední tak zachytil řadu druhů, které v okolí Slezských Beskyd patrně nenávratně vyhynuly, např. ostřici pozdní (*Carex oederi*), švihlík krutiklas (*Spiranthes spiralis*), vikev kašubskou (*Vicia cassubica*), zvonek hadincovitý (*Campanula cervicaria*), nebo jsou dnes na pokraji zániku, např. bařičku bahenní (*Triglochin palustris*), starček podalpský (*Senecio subalpinus*), skřípinku smáčknutou (*Blysmus compressus*), toliji bahenní (*Parnassia palustris*) a všivec bahenní (*Pedicularis palustris*).

Původní exkurzní trasu jsme naplánovali doslovně „po stopách Kiliánových“, tedy z Jablunkova-Návsí podél potoka Kotelnice až ke stejnojmennému rašeliništi. Z údolí Kotelnice zapsal Kilián (s. d.) řadu zajímavých druhů, a to jak suchomilných – např. koukol polní (*Agrostemma githago*), kociánek dvoudomý (*Antennaria dioica*), tak mokřadních – ostřici oddálenou (*Carex distans*), rosnatku okrouhlostou (*Drosera rotundifolia*), mečík střechovitý (*Gladiolus imbricatus*), toliji bahenní (*Parnassia palustris*), všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*), skřípinku smáčknutou (*Blysmus compressus*), bezosetku štětínovitou (*Isolepis setacea*), aj. Kilián uvádí i řadu druhů z čeledi vstavačovitých, např. pětiprstku žežulník (*Gymnadenia conopsea*), prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*), p. májový (*D. majalis*), vstavač mužský (*Orchis mascula*) a hlavinku horskou (*Traunsteinera globosa*). Protože jsme se ale sešli jen v úzkém počtu pouhých šesti účastníků včetně vedoucích exkurze, trasu jsme změnili a namísto průzkumu potoka Kotelnice jsme se přesunuli autem téměř až k rašeliništi.

Unikátní rašeliniště vzniklo v sesuvu potoka Kotelnice. V roce 2002 zde bylo provedeno několik až 4,25 m hlubokých vrtů, které se zde dělaly za účelem zjištění stáří a okolností jeho vzniku. Z výsledků analýz sedimentu radiokarbonovou metodou vyplývá, že rašeliniště vzniklo na počátku holocénu před cca 10 000 lety (Hradecký 2003). Botanický průzkum tu proběhl ještě v době, kdy se jednalo o velmi cennou lokalitu s plavuňkou zaplavovanou (*Lycopodiella inundata*) a suchopýrem pochvatým (*Eriophorum vaginatum*), které jinde ve Slezských Beskydech nerostly (cf. Sutorý 1976) a už ani nerostou. V té době bylo rašeliniště mnohem více syceno vodou, což dotvrzuje

Obr. 1: Pohled na rašeliniště Kotelnice u obce Písečná u Jablunkova. – Obr. 2: Detail masožravé rosnatky okrouhlohlísté (*Drosera rotundifolia*). – Foto T. Minks (1–2)

K. Sutorý: „rašeliništěm šlo procházet s vodou nad kolena“ (Sutorý, in litt.). Bohužel následně proběhly snahy o odvodnění rašeliniště a nejvzácnější druhy v sedmdesátých letech 20. století vyhynuly. Z ohrožených druhů se tak zde udržela pouze populace rosnatky okrouhlohlísté (*Drosera rotundifolia*). Nás zaujalo bohatě vyvinuté, ale druhově chudé mechové patro – zejména se zástupci rodů rašeliník (*Sphagnum*) a ploník (*Polypodium*). O rašeliniště v současnosti pečuje vlastník, tedy obec, která spolupracuje se členy ČSOP Cieszynianka. Ti zde v roce 2014 odstranili vzrostlý nálet olše lepkavé (*Alnus glutinosa*). Zároveň probíhá i úsilí o obnovu původního vodního režimu svedením pramenných stružek zpět do sesuvu a zamezením odtoku vody uměle vytvořenou drenáží.

Další botanicky zajímavá námi navštívená lokalita se nachází na svahu pod rašeliništěm. Zdejší flyšové vrstvy tvořené pískovci a nepropustnými podpovrchovými jílovcí se zvolna sesouvají tak, že brání vsaku vody a udržení hlouběji kořenujících dřevin. Na podmáčených místech, která byla v minulosti pravděpodobně kosena, zde z ohrožených druhů přežívají kruštík bahenní (*Epipactis palustris*), mečík střechovitý (*Gladiolus imbricatus*) a čertkus luční (*Succisa pratensis*). V současnosti podmáčené louky vlivem sukcese zarůstají náletem křovitých vrb, olší, konkurenčně silnými druhy bylin (např. *Calamagrostis epigejos*) a neofyty (*Impatiens glandulifera*). Ještě v roce 2015 ale tato místa ČSOP Cieszynianka pokosila a plánuje o lokalitu i nadále pečovat.

Následně jsme na doporučení znalců místní krajiny a její květeny navštívili mimo původní exkurzní trasu ještě několik dalších zajímavých lokalit. Dva rybníčky nad obcí Píseka a slepé zazemněné rameno Olše v Písku, kde přežívá populace pérovníku pštrosího (*Matteuccia struthiopteris*). Tady měla růst i velmi vzácná (v celém Moravskoslezském kraji již vyhynulá) ostřice vyvýšená (*Carex elata*). Ukázalo se však, že jde jen o méně typickou, v inundační zóně vysoce trsnatou, ostřici štíhlou (*Carex acuta*). Posledním místem, které jsme navštívili, byl šterkový náplav na Olši v Bukovci, kde před něko-

lika lety V. Grulich (2009) zaznamenal kriticky ohrožený orobinec stříbrošedý (*Typha shuttleworthii*). Náplav byl částečně odtěžen a v současnosti je opět zarostlý vegetací. Orobinec jsme již nenašli, byl pravděpodobně odstraněn i s náplavem.

Použité zdroje

- Grulich V. (2009): *Typha shuttleworthii* W. D. J. Koch & Sond. – In: Hadinec J. & Lustyk P. [eds], *Addita-menta ad floram Reipublicae Bohemicae*. VIII., Zprávy České botanické společnosti, 44: 311.
- Hradecký J. (2003): Příspěvek k poznání chronologie sesuvů v oblasti Slezských Beskyd. – Geomorfologický sborník ČAG 2: 271–278.
- Kilián Z. (sine dato): Kartotéka floristických údajů. – Ms. [Depon. in: Soukromá knihovna Davida Hlisnikovského, Frýdek-Místek].
- Sutorý K. (1976) Zajímavá lokalita ve Slezských Beskydách. – Zprávy vlastivědného ústavu v Olomouci 179: 25.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili D. Hlisnikovský a J. Tkáčiková)

Nálezy označené hvězdičkou (*) jsou dokladovány v herbáři Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku (FMM).

Seznam lokalit:

- 1 – Písečná (distr. Frýdek-Místek): rašeliniště v sesuvné kapse, 629 m n. m. (49°35'09"N, 18°48'15"E)
- 2 – Písečná (distr. Frýdek-Místek): potůček a cesty pod rašeliništěm v Kotelnici, 605 m n. m. (49°35'03"N, 18°48'14"E)
- 3 – Písečná (distr. Frýdek-Místek): svahová louka na jílech v údolí Kotelnice, 571 m n. m. (49°34'58"N, 18°48'01"E)
- 4 – Písečná (distr. Frýdek-Místek): čistička pitné vody v údolí Kotelnice, 543 m n. m. (49°34'53"N, 18°47'49"E)
- 5 – Písek (distr. Frýdek-Místek): dva rybníčky nad požární zbrojnicí, 433 m n. m. (49°33'41"N, 18°48'17"E)
- 6 – Písek (distr. Frýdek-Místek): starý zazemněný meandr Olše za obecním úřadem, 422 m n. m. (49°33'20"N, 18°48'12"E)
- 7 – Bukovec (distr. Frýdek-Místek): odtěžený a opět zarostlý náplav na Olši v Bukovci, 250 m od státní hranice, 456 m n. m. (49°33'32"N, 18°50'15"E)

mechorosty:

- *Aneura pinguis: 2; **Atrichum undulatum* 2;
**Brachythecium rivulare* 2;
**Leucobryum glaucum*: 2;
**Marchantia polymorpha*: 1;
**Philonotis fontana*: 2; **Polytrichum commune*: 1;
*Sphagnum fallax: 1; **Sphagnum palustre*: 1.

cévnaté rostliny:

- Agrostis canina*: 7; *Agrostis stolonifera*: 1; *Alisma plantago-aquatica*: 6; *Alnus glutinosa*: 1;
Alopecurus aequalis: 7; *Arctium lappa*: 7; *Artemisia vulgaris*: 7; *Athyrium filix-femina*: 2;
Avenella flexuosa: 1;

Barbarea vulgaris subsp. *vulgaris*: 7; *Betonica officinalis*: 3; *Bidens frondosus*: 7; *Blechnum spicant* (C4a): 2; *Bromus benekenii*: 5;
Calamagrostis arundinacea: 2; *Calamagrostis epigejos*: 1; *Caltha palustris*: 3, 5; *Cardamine amara*: 5; *Carex acuta: 6; *Carex canescens*: 1; *Carex demissa*: 2; *Carex echinata*: 1; *Carex elongata*: 6; *Carex nigra*: 1; *Carex pallescens*: 1, 3; *Carex panicea*: 1; *Carex pilulifera*: 1; *Carex remota*: 1, 2, 5; *Carex sylvatica*: 2, 6; *Chaerophyllum hirsutum*: 2, 3, 5; *Chenopodium album*: 7; *Chenopodium polyspermum*: 7; *Circaea lutetiana*: 5; *Cirsium palustre*: 3; *Cirsium rivulare*: 3; *Conyza canadensis*: 7; *Crepis paludosa*: 1;
Deschampsia cespitosa: 7; *Drosera rotundifolia* (C3): 1; *Dryopteris carthusiana*: 1;
Epilobium adenocaulon: 7; *Epilobium cf. *parviflorum* (C3): 5; *Epilobium hirsutum*: 5, 7; *Epilobium lamyi (C4b): 1; *Epilobium roseum*: 7; *Epipactis helleborine*: 2; **Epipactis palustris* (C2): 3; *Equisetum fluviatile*: 3, 6; *Equisetum sylvaticum*: 1, 2; *Eriophorum angustifolium*: 1; *Festuca gigantea*: 5; *Festuca rubra*: 1; *Filipendula ulmaria*: 5, 6;
Galeopsis bifida: 7; *Galeopsis speciosa*: 3, 7; *Galium palustre*: 3, 6; *Galium schultesii*: 5; *Gentiana asclepiadea* (C3): 2; **Gladiolus imbricatus* (C2): 3; *Glyceria fluitans*: 1, 5, 6; *Glyceria notata*: 2; *Gnaphalium uliginosum*: 7;
**Hypericum humifusum* (C3): 2, 5; *Hypericum maculatum*: 3;
Impatiens glandulifera: 7; *Impatiens noli-tangere*: 2;
Juncus articulatus: 7; *Juncus bulbosus*: 1; *Juncus conglomeratus*: 1, 5; *Juncus effusus*: 1, 3, 5, 6, 7; *Juncus tenuis*: 7;
Lathyrus pratensis: 7; *Lemna minor*: 5, 6; *Leucanthemum irtutianum*: 7; *Lotus pedunculatus*: 2, 3, 5, 7; *Lychnis flos-cuculi*: 7; *Lycopus europaeus*: 5, 7; *Lysimachia nemorum*: 2; *Lysimachia nummularia*: 1; *Lysimachia vulgaris*: 1, 2, 3, 5, 6; *Lythrum salicaria*: 3;
Matteuccia struthiopteris: 6; *Melilotus albus*: 7; *Melilotus officinalis*: 2; *Mentha arvensis*: 2; *Mentha longifolia*: 2, 5, 6, 7; *Microrrhinum minus*: 7; *Myosotis nemorosa*: 2, 6; *Myosotis palustris*: 7; *Myosotis palustris* subsp. *laxiflora*: 3;
Nardus stricta: 1; *Nymphaea* sp. (cv.): 5;
Persicaria hydropiper: 7; *Persicaria maculosa*: 7; *Petasites hybridus*: 6; *Phegopteris connectilis*: 2; *Plantago major*: 7; **Potamogeton crispus*: 5; *Potentilla erecta*: 1; *Prenanthes purpurea*: 2; *Pyrola* cf. *minor* (C3): 2;
Ranunculus flammula: 6, 7; *Rumex obtusifolius*: 7;
Sagina procumbens: 7; *Salix aurita*: 1; *Salix purpurea*: 7; *Scirpus sylvaticus*: 5, 7; *Scrophularia nodosa*: 7; *Scutellaria galericulata*: 5; *Senecio sylvaticus*: 1, 2; *Sinapis arvensis*: 7; **Sparganium erectum*: 4, 7; *Spergula arvensis*: 7; *Spirodela polyrhiza*: 5;
Tanacetum vulgare: 7; *Thelypteris limbosperma*: 1, 2; *Trientalis europaea* (C4a): 1; *Tripleurospermum inodorum*: 7; *Typha latifolia*: 5, 7;
Veronica beccabunga: 5, 7; *Vicia cracca*: 7; *Viola palustris*: 2.